

EL SENTIMENT DE LA NATURA EN L'OBRA RIMADA DE RAMON LLULL

Potser cal advertir prèviament que no hem de confondre el sentiment de la natura amb el sentiment del paisatge. Aquests dos aspectes tenen, evidentment, punts de contacte, però no coincideixen en tot. Ramon Llull mai no féu, pròpiament, literatura descriptiva o paisatgística. Els primitius, com els infants, com ara encara el poble, no s'interessen pel paisatge, no el senten: el paisatge és absent del folklore mallorquí. Davant un paisatge meravellós, el poble es limita a emfasitzar la impressió rebuda amb un adjectiu universal, buit i terrible: diu que allò és «molt alegre». No hi ha tampoc autèntic paisatge en els autors grecs o llatins, malgrat la fantàstica Arcàdia, sovint integrada per elements d'insuperable bellesa, d'un Teòcrit o d'un Virgili. El paisatge serveix només de fons o de marc d'escenes humanes, com el fons del Guadarrama a les figures de Velázquez: l'home ocupa toda la visió artística; l'home és la raó última i quasi única del pensament.

I és que, tant en literatura com en pintura, el sentiment del paisatge, el gust pel mar, el camp i les muntanyes, són una conquesta dels temps moderns. A la mateixa França, el paisatge literari no s'inaugura fins al segle XVIII, amb Rousseau, que obre el camí a un paisatgista admirable, Bernardin de Saint-Pierre;¹ els dos grans aspectes de la natura, el mar i la muntanya, no donaran una veritable inspiració fins a l'època dels romàntics i de llurs successors. Els migrats anteriors es redueixen a simples notes, a repeticions erudites, a clixés, sense vida ni espontaneïtat.² Al nostre país, no cal dir-ho, el fenomen és gairebé idèntic. Dins la lite-

1. Veg. DANIEL MORNET, *Le sentiment de la Nature en France de J. J. Rousseau à Bernardin de Saint-Pierre* (Paris 1907).

2. Veg. ALBERT DAUZAT, *Le dix-septième siècle ignorait la mer et la montagne*, «Les Nouvelles Littéraires», 17 febrer 1955. Per a tota aquesta qüestió és sempre fonamental l'obra del mateix DAUZAT, *Le sentiment de la nature et son expression artistique* (Paris 1914).

ratura castellana, en canvi, la sensibilitat davant el paisatge ja es remunta, amb Cervantes, Lope de Vega i Gracián, al segle XVII.³

Abans d'aquella època, els rastres, més o menys febles, més o menys expressius, que deixaren els qui tingueren ulls per al paisatge, són imperceptibles. El mar ja era un tema paorós per als romans; la muntanya, almenys en els seus caires abruptes, inspirà sensacions d'esverament fins al segle XVIII; l'arbre només era comprès com un agent mític i allegòric o com un element convencional, situat dins un jardí sotmès a les lleis de la raó, flanquejant una avinguda de plantes retallades o presidint un savi horitzó. Hauran de passar alguns segles perquè Miquel Costa i Llobera, encimbellat damunt Pedra Alta, entre els bramuls de la ventada, llanci a la humanitat el seu crit programàtic, senzillament miraculós: «Mon cor estima un arbre!». Ens trobàvem a l'alba d'una època nova.

Ramon Llull, des de la seva llunyania de set segles, no pot tenir cap sensació d'aquesta mena o, almenys, no pot expressar-la. La seva nota paisatgística, quasi sempre fugaç i accessòria, és sempre la mateixa: un bell arbre vora una bella font. Una nota directa, però no pas desinteressada, que encara avui Mallorca ofereix a mil indrets. ¿Serà, doncs, absent de la seva obra el veritable sentit de la natura? Si abans distingíem entre paisatge i natura, la raó és òbvia. La natura, «poema del Creador», aquest «gran llibre del món» de què ens parlava Descartes, té obertes sempre les seves planes a l'esperit noble i delicat. I aquest poema, foc d'amor, cremava tothora dins el cor de l'illuminat autor del *Desconhort*; estrany a la descriptiva poesia paisatgística, en cospa nogensmenys el trets individuals, aïllats, més aguts: d'on «aquells típics paisatges», escrivia Ramon d'Alòs,⁴ «que en moltes de les seves obres i, sovint, enmig de pàgines prosaiques, serveixen d'escenari on es desgranen disputacions de religió o de filosofia, on reposen consirosos o es mouen els personatges lullians, cavallers, frares, ermitans i el mateix Ramon».

Aquests fugissers, però cordials, esguards al quadre superb de la natura abunden, principalment, dins les seves obres en prosa, que estotgen sovint els més purs tresors de la poesia lulliana: en molts versicles del *Llibre d'Amic e Amat* i en els capítols immediats a aquest llibre dins el seu magnífic *Blanquerna*; dins el *Llibre de Santa Maria* i dins el *Llibre de l'Orde de Cavalleria*; particularment als capítols del *Llibre de Contemplació* en què parla dels ocells i de les feines dels conradors i dels mariners; aquest sentiment culmina en certs indrets del *Fèlix de les Mera-*

3. Un resum d'aquesta teoria en AZORÍN, *El paisaje de España visto por los españoles* (Madrid 1940), 8 ss.

4. En RAMON LLULL, *Poesies*, text, introducció, notes i glossari de RAMON D'ALÒS-MONER (Barcelona 1928²), 141.

velles, com és ara en el *Llibre de les bèsties*. Ací, però, només volem alludir a l'obra rimada de Llull, tot i que el sentiment de la natura hi és notablement més fluix, encara, i menys constant, que en la seva producció en prosa.

L'obra rimada de Ramon Llull, en efecte, no és solament, en el seu conjunt, la menys paisatgística de la seva producció, sinó també la menys inspirada i artística: el seu estre cal cercar-lo particularment en els seus fruits primerencs, tots en prosa — *Fèlix, Contemplació, Blanquerna* —, on desplega les seves qualitats d'artista «festejant», com deia mossèn Galmés,⁵ «madona Poesia apassionadament». Ell, que havia estat trobador profà, un cop convertit, es transforma en joglar de Jesucrist, i, escolàstic popular, se serveix dels seus coneixements tècnics en poesia, de la seva fàcil versificació, per a metrificar, fins a l'abús, els conceptes més abstrusos, la doctrina científica o moral, els temaris filosòfics, teològics o didàctics. Per això la lectura completa de la seva obra rimada és avui costeruda i treballosa. I així i tot, al llarg d'ella, ens sorprenen el sentiment, l'originalitat, l'efusió lírica, la llengua fresca i neta del mestre: certs poemes, com el *Plant de Nostra Dona Santa Maria*, de forta elevació dramàtica; les estances de la poesia *A vós, dona Verge Santa Maria*, de caient trobadoresc; o les peces cabdals del *Cant de Ramon* i del *Desconhort*, ens deixen una impressió fortíssima i duradora i ens fan comprendre com Ramon Llull ha estat declarat, amb justícia, patriarca de la poesia catalana. En aquestes excepcions es basa particularment la meua anàlisi del seu amor a la natura.

Ara, baldament no trobem dins el seu panorama de rimes una sola descripció paisatgística, podem reunir, sense cap esforç i sense convencionalisme, els diversos elements de la natura que hi bateguen, fins a integrar un quadre més o menys orgànic:⁶ el mateix que Ramon, si hagués nascut set segles més tard, hauria possiblement esbossat. El quadre, bé que variat, no serà ric de facetes ni de fórmules. Ens ho palesen, d'antuvi, dos recursos

5. *Introducció a RAMON LLULL, Llibre d'Amic e Amat, Llibre d'Ave Maria*, text per MARÇAL OLIVAR (Barcelona 1927), II.

6. Citem les obres rimades de Ramon Llull segons les següents abreviatures: *Alatzell* = *Compendi de la Lògica d'Alatzell*; *Adam* = *Lo Pecat de N'Adam*; *Noms* = *Los cent noms de Déu*; *Hores* = *Hores de Nostra Dona Santa Maria*; *Plant* = *Plant de Nostra Dona Santa Maria*; *Descon.* = *Lo desconhort*; *Cant* = *Cant de Ramon*; *Dictat* = *Dictat de Ramon*; *Medicina* = *Medicina de pecat*; *Art* = *Aplicació de l'Art general*; *Conc.* = *Lo Concili*. Seguim per a aquestes obres l'edició dels *Rims* de RAMON LLULL per SALVADOR GALMÉS (Palma de Mallorca: I, 1936; II, 1938; volums XIX i XX de les seves *Obres*); només hem adaptat l'ortografia a les normes editorials dels ER. Les abreviatures *Dona* i *Senyer* designen, respectivament, les poesies *A Vós, dona Verge Santa Maria* i *Senyer ver Déus, rei gloriós*, incloses en el *Blanquerna* i publicades dins la citada tria de *Poesies* de RAMON LLULL per RAMON D'ALÒS-MONER.

típics del paisatgisme: el color i la toponímia. Quant al color, el Ramon Llull dels rims quasi pateix ceguesa cromàtica: esmenta, en general, el color,⁷ però només precisa el blanc⁸ i el negre,⁹ és a dir, dos colors impropis, a vegades subratllant la vulgar antítesi blanc-negre, o bé llurs tonalitats d'emblanquit o blanquejat¹⁰ i de negrit o tenebrós.¹¹ Però, fins i tot aleshores, la menció colorista és purament física. La seva toponímia, bastant escassa, sol respondre a intencions d'apostolat o a la xarxa dels seus viatges: a més dels sants llocs¹² i del vague terme d'Ultramar,¹³ hi trobem *Tonís* o *Tunis*,¹⁴ *Suria* o *Síria*,¹⁵ el *Jordà*,¹⁶ *Roma*,¹⁷ *París*;¹⁸ i, ja dins la nostra geografia, *Aragó*,¹⁹ *Barcelona*,²⁰ *Mallorca*²¹ i, més concretament, *Miramar*²² i la *Ciutat*²³ que més endavant s'havia d'anomenar, amb un manlleu erudit, *Palma*.

Aquests darrers noms ens situen ja dins el clima del quadre paisatgístic de Ramon. La natura reflectida en els seus rims, bé que sovint allegòrica, correspon bàsicament a una perspectiva insular i mediterrània on els elements cobren, un per un, una delineació fixa i nítida. Encara que en altre temps «home ric i de ciutat»,²⁴ Ramon Llull només cita de passada les ciutats i les viles, amb llurs carrers, torres o palaus.²⁵ La seva contrada espiritual és agresta i muntanyenca. Hi blaveja contínuament, limitant-la, el mar,²⁶ que acaba convertint-se, metafòricament, en «pèlag d'amor»;²⁷ però al seu port, merament retòric, simbòlic o imposat per la rima, no s'hi bressen barques ni vaixells;²⁸ terra i mar o mar

7. *Alatzell*, 382; *Noms*, xxv 9; xxxii 7; *Medicina*, 1072, 2878; *Art*, 441.

8. *Alatzell*, 91, 95, 113, 174, 179, 191, 224, 294, 295, 296, 338, 467, 598, 1201, 1202, 1203, 1359; *Hores*, 406.

9. *Alatzell*, 92, 112, 174, 178, 191, 297, 339, 598; *Medicina*, 5592.

10. *Alatzell*, 22; *Medicina*, 3278.

11. *Alatzell*, 225; *Medicina*, 5592.

12. *Passim*; especialment, el *Sepulcre*, el *Temple*: *Descon.*, 660; *Conc.*, 165, 172, 230, 291, 706.

13. *Conc.*, 265, 279, 346, 392, 406, 468, 573, 630.

14. *Alatzell*, 313.

15. *Dona*, 14.

16. *Hores*, 481.

17. *Descon.*, colofó.

18. *Alatzell*, 312, 373; *Dictat*, 259.

19. *Dictat*, 261.

20. «*Barchinona*»: *Dictat*, 286.

21. *Medicina*, 5861; *Art*, 1126; *Sènyer*, 23.

22. *Descon.*, 655; *Cant*, 13; *Sènyer*, 22.

23. *Medicina*, 5861; *Dictat*, 1126.

24. *Descon.*, 212.

25. *Alatzell*, 1525; *Noms*, x 6; lvii 4; *Dictat*, 280; *Hores*, 404.

26. *Alatzell*, 1130; *Hores*, 605; *Plant*, 146; *Medicina*, 2341, 2689, 3219, 5299, 5459, 5464.

27. *Cant*, 49.

28. *Hores*, 61; *Descon.*, 6; *Medicina*, 308, 1166, 1912; *Conc.*, 573, 727.

i cel són clixés obligats, bastant freqüents, dins aquest panorama.²⁹ Sota un ample i noble firmament³⁰ o sota un cel «rodó» que ja vol ésser la nostra volta lluminosa³¹ s'estenen l'heretat³² i la possessió³³ del poeta, amb la seva alta muntanya, d'on contempla Déu,³⁴ i el seu boscatge,³⁵

«on estava'n plor
tan fort desconhortat, que'l cor n'era en dolor».

El gran foll estima aquesta terra necessària,³⁶ constellada d'enlairats castells,³⁷ rica d'aigua,³⁸ que unes vegades és sinònima de llàgrimes i d'altres només val per a contrastar amb el foc;³⁹ hi són rares les pinzellades de *flums* o rius,⁴⁰ de fonts,⁴¹ més aviat simbòliques,⁴² de molins.⁴³ Encara que la lluna a penes hi resplendeix,⁴⁴ i menys encara el sol,⁴⁵ el foc, un «foc ardent», anima aquí i allà l'escena lulliana donant-li aquella tonalitat càlida que és absent del seu espectre cromàtic.⁴⁶ Només alguna vegada ens torben la lucidesa de l'esguard els agents atmosfèrics o els productes gasosos: el llamp,⁴⁷ el tro,⁴⁸ el vent,⁴⁹ la pols,⁵⁰ el fum,⁵¹ el gel,⁵² el núvol,⁵³ la pluja,⁵⁴ amb aquella angoixosa invocació setze vegades repetida: ⁵⁵

29. *Hores*, 605; *Plant*, 146; *Medicina*, 2689, 5299.

30. *Algatzell*, 1005, 1020-1024; *Noms*, LVI 3; LXXXII 6; *Dictat*, 79.

31. *Hores*, 606; *Medicina*, 984, 2341, 2454, 2689, 4013, 4791, 5298, 5415; *Art*, 268.
Per a l'epítet, cf. HORACI, *Carm.* I 28, 5-6: «rotundum... polum».

32. *Descon.*, 602.

33. *Descon.*, 159; *Medicina*, 1397.

34. *Descon.*, 324.

35. *Descon.*, 41-42.

36. *Algatzell*, 976, 1497; *Hores*, 605; *Plant*, 146; *Medicina*, 5299.

37. *Algatzell*, 1469, 1526, 1541; *Noms*, x 6; LVII 4; LXI 9; *Hores*, 438; *Dictat*, 280; *Medicina*, 1763, 4014, 5442; *Art*, 646; *Conc.*, 16, 797.

38. *Algatzell*, 940, 976, 1129, 1130, 1490, 1498; *Plant*, 249, 286, 319; *Medicina*, 533, 2461, 4484, 5459.

39. *Algatzell*, 1490, 1498; *Plant*, 286.

40. *Hores*, 481.

41. *Medicina*, 5459.

42. *Cant*, 41.

43. *Art*, 647.

44. *Algatzell*, 1547; *Plant*, 310; *Medicina*, 4605.

45. *Plant*, 309.

46. *Algatzell*, 101, 367, 553, 556, 557, 558, 979; *Hores*, 201; *Plant*, 286; *Medicina*, 1899, 1960, 3943, 3950, 4244, 5346, 5597, 5643.

47. *Medicina*, 5342.

48. *Cant*, 28; *Medicina*, 5298, 5415; *Conc.*, 37.

49. *Medicina*, 2822, 3218, 3749, 4551.

50. *Medicina*, 2822.

51. *Algatzell*, 553.

52. *Plant*, 286.

53. «Neula»: *Algatzell*, 1547.

54. *Medicina*, 5342.

55. *Conc.*, 701 ss.

«Senyor Déus, pluja
perquè'l mal fuja,
car pecat puja!»

Si analitzem amb més detall aquests paratges naturals, hi trobarem pedres,⁵⁶ marbres,⁵⁷ metalls;⁵⁸ entre aquests, el ferro,⁵⁹ l'or⁶⁰ i l'argent,⁶¹ els dos últims sovint aparellats.⁶² Incidentalment l'erudició hi posa alguna pedra preciosa: la maragda, el robí, el safir o el pòrfir;⁶³ el mateix origen cal atribuir a una menció de la flaire de l'ambre.⁶⁴ Forçosament la nostra atenció ha d'ésser atreta per les «res vivents»,⁶⁵ els *vegetables*,⁶⁶ les herbes,⁶⁷ els arbres i les flors d'aquest paisatge. Bastaria de recordar la inspiració vegetal del famós arbre simbòlic lul·lià:⁶⁸

«Complits són los deu predicats.
Mas de Porfili m'és membrat,
qui féu un arbre molt plasant
de cinc branques, on bellament
asís dues flors en cascuna,
a qui no nou neula ni lluna».

Fora ja del terreny allegòric, les plantes i els arbres⁶⁹ de Ramon Llull ofereixen un cert interès històric i literari. Bé que sembli estrany, no trobem els pins dins el seu paisatge mediterrani; no ens pot sorprendre, en canvi, que hi sigui absent l'ametller, l'arbre poètic — no sentit, però, per Miquel Costa —, que només compta a Mallorca una antiguitat de pocs segles. S'hi aixequen la palmera,⁷⁰ l'olivera,⁷¹ el xiprer⁷² i, especialment, la pomera.⁷³ Només en un passatge famós, que veurem,

56. *Algtzell*, 50, 431, 1213, 1413; *Noms*, pref. 8; *Plant*, 346; *Medicina*, 2461.

57. *Algtzell*, 50.

58. *Algtzell*, 105.

59. *Descon.*, 31.

60. *Noms*, xx 5; XXI 7; XXXII 8; *Hores*, 609; *Medicina*, 1684, 1741, 3951, 4591; *Conc.*, 16, 686, 735.

61. *Hores*, 438; *Plant*, 15; *Medicina*, 1397, 4008; *Conc.*, 199, 797.

62. *Noms*, xx 5; XXXII 8; *Medicina*, 4591; *Conc.*, 16.

63. *Algtzell*, 1413-1414; *Hores*, 609.

64. *Medicina*, 3258.

65. *Cant*, 80.

66. *Algtzell*, 89, 207, 1465; *Noms*, LXXXI 1

67. *Noms*, pref. 8; *Art*, 772.

68. *Algtzell*, 1542-1547.

69. *Cant*, 80; *Medicina*, 2461, 2689, 3218, 3951; *Algtzell*, 45.

70. *Algtzell*, 51-52.

71. *Algtzell*, 36.

72. *Algtzell*, 1412.

73. *Algtzell*, 1071, 1113-1114, 1412, 1469.

esmenta, amb el fonollar, la vinya,⁷⁴ però el vi raja sovint dels seus versos.⁷⁵ El poeta sols recorda el blat com a font de riquesa,⁷⁶ però és molt sensible als fruits,⁷⁷ a les fulles, ara i adés mogudes pel vent,⁷⁸ a les flors.⁷⁹ La flor, particularment en el seu estat de *poncella*,⁸⁰ serveix a Ramon per a elaborar les més delicades imatges: «La Verge, maire e flor»;⁸¹ «la Dona, flor d'amor»;⁸² la «reina poncella»⁸³ o la «dolça poncella»,⁸⁴ parlant de la Mare de Déu; notem encara aquest esbós exquisit:⁸⁵

«Nostra Dona, qui és palau
de virginitat, e odor
que ix de blanca flor d'amor».

Aquestes flors, però, són sempre indeterminades; només una vegada precisa «la flor de llir».⁸⁶

Cal veure ara quins animals poblen aquest paisatge lullia, que a poc a poc pren vida en la nostra imaginació. El mestre és un amant franciscà dels animals,⁸⁷ dels ocells,⁸⁸ de les bèsties:⁸⁹ recordem solament el seu *Llibre de les bèsties*, inclòs en el *Fènix*. Dins la seva obra rimada només algun ésser vivent té existència erudita, com el lleó,⁹⁰ la *volp* o guineu⁹¹ i el llop,⁹² que sol ésser oposat a l'ovella.⁹³ Els altres corresponen, en general, a la fauna que atreia diàriament els seus ulls i que encara és normal a Mallorca: així els animals domèstics, com el ca⁹⁴ i el gat;⁹⁵ l'ase és poc

74. *Cant*, 16.

75. *Algatzell*, 289, 300, 580, 1126, 1191, 1193; *Hores*, 502; *Medicina*, 447, 2919, 2946, 2983; *Conc.*, 685.

76. *Noms*, LXI 9.

77. *Algatzell*, 1072, 1074, 1075; *Adam*, 6, 14, 56.

78. *Algatzell*, 1073, 1076; *Medicina*, 3749, 4451.

79. *Algatzell*, 1546, 1549, 1550; *Hores*, 551, 607; *Medicina*, 1071, 1466, 3257.

80. *Hores*, 203.

81. *Hores*, 327.

82. *Hores*, 397.

83. *Hores*, 126.

84. *Hores*, 287.

85. *Hores*, 404-406.

86. *Medicina*, 3265.

87. *Algatzell*, 219, 347, 466, 546; *Medicina*, 3189.

88. *Algatzell*, 1468; *Hores*, 606; *Medicina*, 2690, 3217, 3951.

89. *Algatzell*, 1157; *Medicina*, 2690.

90. *Algatzell*, 484; *Medicina*, 2123, 2126, 2132, 2136; *Conc.*, 58, 330.

91. *Conc.*, 59.

92. *Conc.*, 58; *Noms*, XL 10; XCIV 4.

93. *Noms*, XLII 10; XCIV 4; *Plant*, 92.

94. *Algatzell*, 63; *Conc.*, 400.

95. *Descon.*, 260.

freqüent,⁹⁶ però sovinteja el cavall,⁹⁷ així com el moltó;⁹⁸ entre les aus i els ocells, encara que el poeta estima aquest nom, sols precisa el capó⁹⁹ i l'*austor* o astor;¹⁰⁰ ocasionalment cita l'escarabat,¹⁰¹ la serp¹⁰² i el peix.¹⁰³

Si excloem, com és natural de fer, d'aquest paisatge rústic i marítim, els filòsofs o les dignitats civils i eclesiàstiques, tan abundants en l'obra rimada de Ramon Llull, hi veurem pagesos,¹⁰⁴ llauradors,¹⁰⁵ pastors,¹⁰⁶ navegants¹⁰⁷ i pescadors,¹⁰⁸ és a dir, autèntics personatges vivents. Encara que l'home¹⁰⁹ o l'infant¹¹⁰ es trobin ci i lla, són comptades les dades humanes realment paisatgístiques; solen respirar, en canvi, un especial encís; així, la descripció de l'ermità:¹¹¹

«En axí eu estant en malenconia,
esguardé e vi un hom qui venia,
un bastó en sa mà, e gran barba havia,
e en son dos cilici, e qui pauc vestia»;

o bé, la puríssima invocació a Jesús infant:¹¹²

«Jesucrist, Sènyer, ah, qui fos
en aquell temps que nasqués vós,
e vos vesés infant petit,
vostres carns nues e poc llit,
pobre de draps, ple de bondat!
Ah, com fóra enamorat
en vos veser, tenir, tocar
e contra orgull contrastar,
veent lo rei del cel e'l tro
jaer en paubre lliteló!»

Un poeta que, sense intentar de fer poesia descriptiva, és capaç d'oferir-nos joiells lírics com aquest, no pot ésser insensible a l'amor de la

96. *Algatzell*, 1164, 1166.
97. *Algatzell*, 64, 1338; *Noms*, xcix 9; *Descon.*, 755; *Medicina*, 1301, 4606; *Art*, 647; *Conc.*, 338, 453.
98. *Algatzell*, 282; *Medicina*, 3950; *Conc.*, 331, 548.
99. *Conc.*, 59, 425, 598.
100. *Medicina*, 1301.
101. *Noms*, xxxii 4.
102. *Algatzell*, 399.
103. *Medicina*, 2749, 3951.
104. *Algatzell*, 577.
105. *Algatzell*, 578.
106. *Noms*, xciv 4; *Plant*, 92; *Cant*, 51.
107. *Algatzell*, 311.
108. *Plant*, 89.
109. *Algatzell*, 219, 221, 239, 335, 338, 342, 346, 347, 431, 432, 483, 1157, etc.; *Medicina*, 2749; *passim*.
110. *Algatzell*, 308; *Hores*, 487, 513; *Descon.*, 209, 383, 597; *Medicina*, 1088.
111. *Descon.*, 49-52.
112. *Medicina*, 5407-5416. Un altre exemple: *Descon.*, 781 ss.

natura. El paisatge postís i irreal, però, que acabem d'atribuir a Ramon Llull, bé que construït exclusivament amb trets, objectes, matisos i termes lullians, és més aviat, en la seva estructura orgànica, el resultat d'una síntesi intel·lectual. Si la seva poesia no oferia d'altres particularitats concretes de paisatge, fóra absurd de cercar-hi rastres d'una pretesa afecció a la natura. Aquests rastres, però, són abundosos al llarg de les produccions en vers de Ramon Llull. Tan sensible com era a la joia dels sentits — més encara, febrosenc cantor dels sentits¹¹³ —, encara que no sent goig de «re terrenal»,¹¹⁴ no podia ésser estrany, «vent, palpant, gustant, oint»,¹¹⁵ a la perpètua lloança del Crist i de la Verge que representa, amb el seu «bell ordre»,¹¹⁶ la natura.

L'admiració de Ramon Llull envers la natura arriba moltes vegades a un grau incomparable de saturació espiritual. Es manifesta ací i allà sota la forma més succinta i més elemental del treball artístic; l'enumeració dels factors naturals, com a valoració del plaer estètic o com a objecte d'un principi moral o filosòfic. Així és exposada la submissió dels éssers a l'home:¹¹⁷

«Car per home és establít
que tota causa corporal,
cel, terra, mar, planta [e] sal,
aucells, bèsties, e quant és
corporal, a hom és sotmès
per lo Senyor qui ho ha creat
e a home ho ha donat»;

o és extreta d'una sèrie d'agents i de nocions naturals una subtil al·legoria:¹¹⁸

«Mon cor està casa d'amors
e mos ulls fontanes de plors:
entre gaug estac e dolors»;

o una pietosa invocació:¹¹⁹

«Man Déus als cels e els elements,
plantes e totes res vivents
que no'm facen mal ni turments».

113. *Medicina*, 1416 ss., 1436 ss., 1456 ss., 1476 ss., 1496 ss.; veg. particularment *Medicina*, 3143 ss., 5107 ss., 421 ss.; *Algotzell*, 928 ss.; veurem més endavant el magnífic passatge d'*Hores*, 605-616.

114. *Descon.*, 96.

115. *Algotzell*, 365.

116. *Dictat*, 76.

117. *Medicina*, 2687-2693. D'altres exemples: *Conc.*, 57-60; *Art*, 646-648; *Algotzell*, 1464-1471; *Noms*, LXI 9; *Dictat*, 277-280.

118. *Cant*, 40-42.

119. *Cant*, 79-81.

L'enumeració, organitzada encara sense intenció artística, prepara l'ambient de l'esbós paisatgístic que arriba a formar una plaent galeria en el món poètic de Ramon. Aquests quadrets intenten sovint d'ésser resums de l'obra de la creació: ¹²⁰

«Enformat ha Déus tot lo món
en llonc e ample e pregon,
e en cercle qui és redon.

Déus ha enformat tot quant és
en la natura que d'hom pres,
per la qual creà tota res»;

una creació, feta perquè sigui estimat el seu creador: ¹²¹

«És doncs lo món de nou creat,
e Déus està son creador,
son senyor, son governador ;
e ha lo món per ço creat,
que per home sia amat,
entès, membrat, e cartengut,
e que Déus l'aport a salut
en paradís, on gaug no mor».

De l'observació d'aquesta natura neix de vegades, animant com un oasi les àrides exposicions prosaiques, la resplendor d'una comparança: ¹²²

«E axí com aiga que deixent
segons son còrs, naturalment,
te vas enjús a lo mal far».

El poeta s'agrada particularment del símil precís de les fulles mogudes pel vent: ¹²³

«E adones vostre enteniment
irà com la fulla que'l vent
la mena vas la part on ve».

Vet aquí com el paisatge, en forma de notes molt lleus i tímides, d'actes petits i íntims, es va insinuant dins la nostra exploració, malgrat

120. *Noms*, XXX 4-5.

121. *Medicina*, 2510-2517. D'altres exemples de valor paisatgístic més limitat: *Alatzell*, 1409-1414, 1495-1502; *Noms*, XXXII 4; XXXIV 1-2; LVI 3; *Hores*, 41-44; *Medicina*, 691-693; 2451-2466; 4787-4795; 5295-5305; *Art*, 265-270.

122. *Medicina*, 4484-4486.

123. *Medicina*, 3748-3750. Un altre exemple: *Medicina*, 4551-4553: «E mena'l, xí com fulla el vent».

la intenció del mateix poeta, tan allunyat, en la seva obra rimada, de qualsevol complaença de caire bucòlic. Ell, que coneix com ningú els «jorns gentils» de maig i abril,¹²⁴ la «bellesa natural» de l'home,¹²⁵ l'olor que ens «ve de la novella flor»¹²⁶ i el «món nou» que amb Nadal «és començat»,¹²⁷ pogué deixar-nos aquesta joia sobre els plaers auditius, sempre referits al bé suprem:¹²⁸

«Déus t'ha lo teu oir donat
per ço que quan serà nomnat
lo seu sant Nom molt gloriós,
per tu oït e amorós,
sia ton cor en Déus amar,
tant, que quan oiràs parlar
de nulla res, o aus cantar
li clergue, aucell e li joglar,
e el so qu'als arbres fa lo vent,
o la mar quan és fort brugent,
tot ho aplica a Déus amar».

Enmig de les seves tasques d'apostolat, en els moments de més encesa vida interior, no pot deseixir-se de la bellesa del prodigiós escenari que l'envolta i el nega en plors. El passatge és molt conegut, però sembla que se'ns renovelli constantment dins la mirada:¹²⁹

«Lo monestir de Miramar
fiu a frares Menors donar
per sarraïns a preïcar.
Enfre la vinya e'l fenollar
amor me prè: fe'm Déus amar
e enfre sospirs e plors estar.»

Quina pinzellada realista, aquesta nota de la vinya i del fonollar! Ens trobem ja, evidentment, dins el veritable sentit de la poesia paisatgística de fa set-cents anys. Ara, aquestes hores radiant de confiança i d'emoció, el mestre ens les farà viure amb mesurada avarícia. I és una llàstima! El seu cor, sens dubte, hi era obert de bat a bat. Quan algun cop retorna mentalment, i potser involuntàriament, als seus anys de joglar, és encara capaç d'oferir-nos aquesta minuciosa pintura de l'arribada

124. *Alatzell*, 1515-1516.

125. *Medicina*, 4382 ss.

126. *Medicina*, 3257.

127. *Dictat*, 35.

128. *Medicina*, 3210-3220.

129. *Cant*, 13-18.

del bon temps,¹³⁰ digna de qualsevol dels trobadors en les poesies dels quals són abundoses les descripcions semblants de la natura, dels prats verdejants, del cant dels ocells, del perfum de les flors, del naixement de l'alba, de les fonts, dels jardins:¹³¹

«Quan par l'estela en l'albor
e s'aparèllon tuit li flor,
que'l sol multiplic llur color
d'esperança,
mi vest alegrança
d'una douçor, confiança,
que hai en la Dona d'amor».

Arribem així al moment culminant del sentiment de la natura en Ramon Llull. El mateix Costa i Llobera, tan poc propens a acceptar la inspiració exaltada del mestre,¹³² hagué d'escollir un fragment de l'estança a la qual alludim com a lema de la seva gran oda victorhuguesca *Damunt l'altura*. Ramon Llull, posant-se en tensió per fer-nos participar de la universal joia que li inspira la natura, ha resumit aquí tota la gamma, de sant i de poeta, de les seves esgarrifances sensuals. És sens dubte la més preada joia trobada en l'itinerari que acabem de córrer; ella sola justifica la nostra atenció:¹³³

«Quan veig la terra e la mar,
lo cel, e aug aucells cantar,
e sent de les flors llur odor
e de les viandes sabor,
e toc drap, fust, aur e robís
per la Dona de paradís,
amb la qual parle en pregant,
quan l'arma e'l cors li coman,
adoncs sent al cor tal douçor,
que anc no la sentí major,
e dic a la Verge, plorant:
"Veus-me, Dona, en vostre coman"».

Ramon Llull, en conseqüència, tot i que el caràcter de la seva obra rimada hi fos poc adient, no fou estrany al sentiment de la natura. Les

130. *Medicina*, 1070-1076.

131. Veg. RAMON D'ALÒS-MONER, *op. cit.*, 140; ID., *Pròleg als Rims de RAMON LLULL*, cit., pàg. XI.

132. Veg. MIQUEL BATLLORI, *La trajectòria estètica de Miquel Costa i Llobera* (Barcelona 1955), 23.

133. *Hores*, 605-616.

dades netament paisatgístiques són comptades, però algunes d'elles felices i valuoses. Aquestes, és cert, no ens autoritzen a invocar la teoria d'un pont ideal que unís el seu nom amb l'actual poesia. Hi ha, però, uns fils, uns fermalls en aparença invisibles, que l'acosten al nostre pensament, al nostre món, a la Mallorca d'avui, mare de messes, d'ametllers i de bona gent.

MIQUEL DOLÇ

Universitat de València.
Societat Catalana d'Estudis Històrics.